

Den sande og rette Friheds Aand

Taler

Marcus J. Monrad

Dato

2 september 1863

Sted

Universitetet i Christiania

- 1 Den anden September, denne Merkedag, paa hvilken vort Universitet aarligen
erindrer sin Stiftelse, er igjen vendt tilbage og denne Gang endog med særegen
Betydning. Medens vi for to Aar siden med stor Høitidelighed have feiret
Halvhundredaars-Dagen for det velsignelsesrige Kongebud, der lagde den første
5 Grund til Universitetets Tilværelse, bringes vi nu til at tænke paa, at det iaar er
halvhundrede Aar siden, Universitetet selv aabnede sin Virksomhed, da det
prøvede og optog sine første akademiske Borgere og begyndte at lede deres
Studier. Hiint Kongebud var den store National-Begivenhed, hvorved det
norske Folk først fik afgjørende Sikkerhed for Opnaaelsen af det saa længselfuldt
10 eftertragtede, for dets aandelige Selvstændighed nødvendige Gode; den lange
Kamp var da udkjæmpet og Seieren vunden; ved at festlig holde denne
Begivenhed dvælede vi da medrette væsentlig ved Universitetets Idee i det Hele
og Store, og dets Betydning for det hele Folk; det var en sand Nationalfest i stor
Stil, der maatte vække Deeltagelse udad, selv hos de andre tilgrændsende
15 Universiteter. Nærværende Mindefest, der fornemmelig knytter sig til
Universitetets eget indre Arbeid, bliver naturligviis en stille Fest inden dets egne
Vægge; det sømmer sig her ogsaa for Tanken at tage et mindre omfattende Sigte,
idet vi ville anstille en Betragtning over det akademiske Studiums egen Art og
Begreb samt om Betydningen af den forberedende Prøve, som dertil baner
20 Adgang. Egentlig ville vi kun udhæve et eneste Kjendemerke med dets Grund og
Betingelser, men rigtignok et saadant, paa hvilket efter vor Mening det Hele
væsentlig beroer.

- Spørger man nemlig, hvad der er det egentlig Eiendommelige ved det
25 akademiske Studium og idethele ved det akademiske Liv, saa vil Svaret vistnok
først og sidst henvise til dets Frihed. Herved udmerker det sig ikke alene fra
Sysselsættelsen paa Skolen, men ogsaa, som det synes, fra det Aandsarbeid, som
senere i det praktiske Liv betinges af det valgte Livsmaal og dets speielle
Fordringer. Paa Skolen er Discipelens Udviklingsbane baade i det Hele og det

Enkelte skarpt og nøie afstukken og overmaade Lidet overladt til hans Valg og Forgodtbefindende. Baade hvad han skal lære og hvorledes, bliver ham dagligt paa det Nøiagtigste foreskrevet, ligesom der ogsaa føres en nærgaaende Opsigt med hvorledes han gjør det, idethele med Anvendelsen af hans Tid og saa at sige
35 ethvert af hans Skridt. Det han skal lære, bliver ham ogsaa væsentlig meddeelt af Lærebogen eller Læreren; hans egen Virksomhed indskrænker sig fordetmeste til en mere eller mindre tro og fuldstændig Tilegnelse af det saaledes meddeelte Kundskabsstof; om en egen Bearbejdelse deraf er forholdsviis liden Tale. Den individuelle Forskjel hos de forskjellige Disciple gjør sig kun gjældende paa
40 umiddelbar Maade; idet der væsentlig kræves det Samme af Alle, bliver kun den Ene paa Grund af Evne eller Flid mere eller mindre tilbage for Fordringen i det Hele eller i det enkelte Fag. Kun undtagelsesviis kan Lærerens Conduite imødekomme en særegen Naturbegavelse eller give efter for en særegen Mangel. Regelen er stedse en forherskende Afhængighed af en Ordning, som den Unge
45 ikke giver sig selv, men som er foreskreven med ydre Nødvendighed.

Ved Bestemmelsen af den ældre, praktiske Mands Sysler træde Omstændighederne og Øieblikkets Krav istedet for Skolens og Lærernes Forskrifter. Her gives ofte Meget at studere, og den, der er i en noget
50 betydningsfuld Stilling og skjøtter den med Samvittighedsfuldhed, maa stedse forøge sine Kundskaber. Men det er Studiet af særegne Tilfælde og Forholde, saadanne som Livet i ethvert Øieblik fører ham imøde, og har i Regelen sit Maal som sin Begrændsning i en enkelt, af Omstændighederne paakrævet Handling. Kun sjelden kan han selv vælge sin Opgave, da han sædvanlig forefinder den
55 med Nødvendighed given af sin Stilling og sine Forholde, og ligesaa sjelden kan han overlade sig til at forfølge en Erkjendelse i dens uindskrænkede Almindelighed, i dens rene, i den selv liggende Interesse.

Imellem disse tyende skarpt begrændsede Nødvendigheder, Skolens og Livets,
60 ligger nu det akademiske Studium og det akademiske Borgerskab som et helligt Fristed, hvor Aanden netop skal sole sig i sin Uafhængighed. Endnu efter Skolegangen nogle Aars Otium helliget den stille Betragtning, Aandens Uddannelse og Personlighedens Modning, inden Livets Travlhed og Strid begynder. Endnu en rolig Omskuen i Ideens uendelige Rige, hvor alene
65 Sandhed og Skønhed hersker, inden det gjælder den møiefulde Anvendelse paa de endelige Forholde, hvor man ofte piinligt maa snøe sig frem igjennem tusind snevre Tilfældigheder, gennem menneskelig Skrøbelighed og Slethed. Sandelig en stor Begunstigelse for den, i hvis Lod den falder, og som vel imødesees med et

70 slags barnagtig Higen af Drengen, der længes efter Befrielse fra Skoletvangen, men som mangengang ikke skattes i sin dybe Betydning, naar den er tilstede, og hvis Værd ofte først sees paaskjønnet i det veemodige Blik, som den Ældre kaster tilbage paa sit Livs skønneste og lykkeligste Tid! Det er ogsaa kun de Aller færreste, hvis Livsvilkaar tilstede dem en saadan Ferie mellem Skolen og Livet.

75 For de Fleste gjælder det at kaste sig ind i Livets travle Sysler, saasnart som de gennem Skolen have erholdt den tarveligste Forberedelse og de nødvendigeste Kundskaber, hvorefter de skulle gjøre Brug - ikke at tale om de Mange, for hvem denne Forberedelse er endnu mere end tarvelig, hvis Kundskaber ere saa godt som ingen og som derfor allerede fra Barnsbeen kun dresseres til den simple

80 Dont, hvormed de skulle friste Livet. Massen af Mennesker har et Livsløb lig hine ufuldkomne Planters, der kun voxe op og sætte sin Frugt uden at udfolde nogen Blomst - denne Naturens skønne Overdaadighed - men som derfor ogsaa savne eiendommelig Præg og Farve og kun tilsammentagne danne Jordens almindelige Beklædning og tjene til Føde for Dyr og Mennesker.

85

Vilde man nu spørge om Nyttens af det akademiske Studium, saa kunde dette Spørgsmaal medrette forekomme os af samme Art, som om man spurgte om Blomstens Nytte i Naturens Huusholdning -et Spørgsmaal, der kunde sætte Mangen i Forlegenhed. Thi den praktiske Synsmaade, den, der idethele spørger

90 efter Nytte, seer overalt kun paa Frugten, ei paa Blomsten -i den Grad, at Frugt og Nytte ere blevne omtrent eenstydige. Kjører og Faar og Æsler æde som bekjendt Græs heller end Roser, og det var kun en selsom Phantasie af en Digter, at han vilde lade sin Brune paa Himmels Eng græsse "Liljer tilhøre og Nelliker tilvenstre." Det lader sig ogsaa neppe negte, at Livets nærmeste

95 praktiske Behov nok synes at kunne røgtes uden akademisk Dannelse og der tør nok være dem, der ikke uden en vis Følgerigtighed kunne mene, at et fattigt Folk helst burde behjælpe sig uden en saa kostbar Luxus. Kan man ikke uden akademisk Dannelse lære Saameget af Landets Lov og Ret, som er nødvendigt til nogenlunde at bestride en Fogeds eller en Dommers Forretninger? Kan man

100 ikke ligeledes uden dette Omsvøb blive Læge og curere -idetmindste "dræbe, slagte" -Dyr og Mennesker methodisk nok? Og see vi ikke, hvorledes Lægprædikanter ofte tage Luven fra de studerede Prester? Høre vi ikke nok om de Mirakler som saavel i denne, som i mange andre Retninger, udrettes af naturlig Begavelse, medens der endog ikke saa sjelden ymtes om, at

105 Skolestudierne virke udtørrende paa den naturlige Genialitet?

Dog uden Ironie bør det, som sagt, indrømmes, at ikke alene Livets materielle

Bedrivt, men selv Samfundets Maskinerie nok kunde gaae uden
110 Universitetsdannelse. Nemlig forsaavidt det blot er et Maskinerie. Thi der
spørges da kun om bekvemme Redskaber og Midler; og Personlighedens rigere
Udfoldning er da ganske rigtigt kun en Luxus. Overhoved er netop Friheden et
meget tvetydigt Middel for noget andet Øiemed, end for sig selv; den er kun
lidet skikket til at udføre Trælletjeneste. Men et andet Udseende faaer Sagen,
115 naar Friheden selv opfattes som Øiemed -Samfundets, saavelsom den Enkeltes.
Da kommer det ikke alene an paa, at Livets Gjerning gjøres, at dets meest
paatagelige Interesser røgtes, men det gjælder væsentligen, i hvad Aand.

Friheden skal nu vistnok ikke i udvortes Forstand vende op og ned paa
120 Samfundet eller, den Enkelte; det er kun et falskt, udvortes Skin af Friheden, der
har saadan Virkning. Nei, det Bestaaende har sin Magt og sin Ret, og den Skik,
hvori Tingene ved umiddelbar Udvikling ere komne, og de Grundsætninger,
der ved Erfaring efterhaanden have saa at sige gjort sig selv, ville maaskee i de
fleste Tilfælde vise sig at indeholde Tingenes egen Fornuft. Men netop denne
125 Erkjendelse og saaledes den menneskelige Viljes frie Underordning under
Tingenes Fornuft, skal være det Bestemmende ved de menneskelige Forholde;
"Tingenes Fornuft" vil ikke sige, at Tingene skulle beherske Fornuften, men at
Fornuften skal beherske Tingene, og denne Fornuft er det Menneskets
Bestemmelse fra første Haand at fatte og tilegne sig. Og jo mere denne Fornuft,
130 denne Tingenes guddommelige Grundtanke som saadan kommer til
Aabenbarelse -og det er netop Frihedens Opgave -,desto mindre blive Ting og
Forholde staaende som døde og løsrevne Kjendsgjerninger i afsluttet
Endelighed, desto mere viser det Enkelte sig stedse i det Heles Lys og ligesom
gjennemstrømmet af det Heles Liv. Det i snevre Former Tilstivnede bliver
135 flydende, for stedse levende at forme sig paany efter evige harmoniske Love.
Friheden er saaledes for det hele Samfund og dets Tendentser et sandt
Gjenfødelsens Bad, hvori det Døde bliver levende og hvoraf det Hele saavelsom
det Enkelte stedse skal stige luttret og fornyet frem og saaledes, at Aandens
Pulsslag mere og mere fornemmes lige ind til de mindste af Samfundslegemets
140 Dele.

Heri ligger da aabenbart, at netop det frie Samfund ikke kan behjælpe sig med
snever Erfaring og Forretnings-Vane. Det kræver Indsigt og Overbevisning og
derfor tilsidst fuldt udviklede Personligheder. Thi ikke engang den Indsigt er
145 tilstrækkelig, der holder sig i det Bestaaendes snevre Spor og blot opfatter det
Enkelte; en saadan staaer endnu paa Redskabets Standpunkt og hører til

Samfundets Mechanisme, hvor den gjør sin fulde Nytte; til Samfundets høiere Øiemed, hvori Frihed er den væsentlige Factor, udfordres en isandhed frigjort
150 Indsigt, en saadan, der kan gribe Tingene i deres levende Tanke og Sammenhæng med det store Hele.

Man taler om Livets Skole. Jeg har den største Respect for den og kan vel vurdere den Forstandens Skjærpelse og den Viljens Tugt, som den medfører -i
155 Modsætning til overfladisk-abstracte Theorier og forfløine Indfald. Nei! Livets, Erfaringens Belærelse er alvorlig og sund -men den er snever, den er eensidig og ufri. Ja, dersom endda det enkelte Menneske kunde gennemleve hele Slegtens Erfaringer gennem alle Tidsaldre, da vilde de forskjellige Eensidigheder vel opveie hinanden, som de jo gjøre efterhaanden i Verdenshistorien, saa at
160 Resultatet blev det rette; men et Menneskes Levetid er kort, hans Sphære indskrænket; de Erfaringer, der falde i hans Lod, ere forholdsviis faae og ubetydelige; det er ialfald ganske tilfældigt, om de skulle aabenbare ham Tingenes egentlige Væsen eller dvæle ved Udvortesheder og Uvæsentligheder. Tilfældigt er det jo ogsaa, om jeg bliver stillet nogenlunde i den
165 almeenmenneskelige Udviklings Midte, hvorfra Alting fortøner sig i de rette Forholde, eller i en Udkant af Tilværelsen, hvorfra Alt sees paaskjeve og Tingenes Sammenhæng saaledes forrykket og fortrukket. I ethvert Fald er jeg et tilfældigt og ligesaa nødvendigt Product af de nærmeste Omstændigheder og Forholde, kan saaledes kun blive et Redskab til at fortsætte disses blindt
170 nødvendige Udvikling og kan ikke have nogen Deel i Samfundets bestandige Gjenfødelse i Frihedens Aand. Jeg er kun et Resultat af en nødvendig Proces og kan kun gaae ind med som et Moment i denne; jeg er ikke et Selv i høiere Forstand, en virkelig personlig Aabenbarelse af den evige Personlighed.

175 Livet, det virkelige frie, aandelige Liv kræver saaledes ogsaa en høiere Skole, end den, der ialmindelighed kaldes Livets, kræver netop en saadan, hvorved Aanden frigjøres og hæves over de virkelige Forholdes og den umiddelbare Erfarings Sneverhed og Tilfældighed. De, som skulle gaae i Spidsen for et frit Samfunds Udvikling og egentlig bære dets Idee, maae ikke med fatalistisk Nødvendighed
180 være bundne i den nærmeste Forgangenheds og de nærmest omgivende Forholdes trange Spor, men de maae kunne indtage et høiere Standpunkt med en videre Udsigt over Sagens almindelige Natur og den menneskelige Udvikling i dens Heelhed, for i denne Sammenhæng at fatte ogsaa Øieblikkets egentlige Betydning og dets dybeste Krav. Den dybere praktiske Virksomhed, den, som
185 skal stamme fra Frihed og føre til Frihed, kræver en Forberedelse, der er helliget

en af det umiddelbare praktiske Behov uforstyrret Beskuelse, en Dvælen med den evige Idee, endnu uberørt af Dagens Trang og spredte Tendentser.

190 Ikke skulle vi lade os skuffe af den forresten nærliggende Bemærkning, at det i Livets virkelige Anliggender i Regelen dog kommer an paa den specielle Indsigt og den specielle Erfaring, fordi nemlig Livets reelle Interesser tilsidst alle ere specielle. Thi ligesom disse specielle Interesser faae en ganske anden Betydning, naar de underordne sig et høiere almindeligt Øiemed og ligesom ere
195 Udstraalinger af et høiere Princip, end naar de ville forstenes i sig selv: saaledes er der ogsaa stor Forskjel paa den Fagkyndighed, der fra et høiere Standpunkt og fuld af det Heles Tanke kan gaae ned i det Enkelte, og paa den, hvis Blik aldrig naaede udover den særegne Opgaves snevre Skranker. Af denne Forskjel er ogsaa i Regelen den Maade afhængig, hvorpaa Sagen drives, om humant, alsidigt og
200 frit, i det fornuftige Fremskridts Aand, eller snart med letfærdig Eftergiven for gammel Slendrian, snart med egensindig Ruhed og en piinlig Nøiagtighed ogsaa i det Uvæsentlige.

Og uden Hensyn til Samfundet og dets Anliggender, er det klart, at allerede den
205 Enkelte til sin frie og alsidige Udvikling, for at opnaae virkelig aandelig Selvstændighed, tiltrenger en saadan Løftning over sine nærmeste Forudsætninger og Livskrav, som kun kan opnaaes ved en hensigtsmæssig anvendt Fritid mellem Skolen og Livet. Dannelsen, naar den skal være fuldstændig, maa ende med Selvdannelse, saavel i intellectuel som moralsk
210 Retning. Meddeelte Kundskaber kunne kun derved gaae over i Ideer, modtagne Lærdomme og Formaninger i Overbeviisning og Charakter. Det er klart, at disse Ideer ikke faae den sidste afgjørende Prøve og Charakteren ikke fuldendes og staalsættes før i Livets ydre Kamp; men for at ikke disse skulle blive til blinde og larmende Stød, der overdøve Ideerne og enten kue eller - mindre hårde end -
215 forhærde den endnu umodne Charakter; maa Aanden have voxet en stille Vext og være modnet i sig selv, næret og styrket ved rolig og alsidig Betragtning. Hertil egner sig netop Ungdommens hellige Tid, denne Alder, der, uden udholdende Handlekraft, af sig selv higer mod en uindskrænket Frihed og mod Ideernes luftige Verden; og man kan igrunden sige, at de Mennesker, der
220 umiddelbart fra Skolens Tvang blive kastede ud i Livets praktiske Bedrivt, ikke have nogen rigtig Ungdom, men gaae lige fra Barndommen over til at være Mænd - til ubodelig Skade for deres hele Væsens alsidige Udfoldelse.

Den virkelige Realisation af denne Ungdommens Opgave, den fuldendende

Selvdannelse og Forberedelse til Mandens alvorlige Kald, er det akademiske Studium. Den akademiske Yngling er netop den sande, den ideale Yngling, den, hvis Alder svarer til sin Bestemmelse, hos hvem de Spirer frit og fuldstændigt kunne udfolde sig, der vistnok dunkelt ere tilstede i enhver Ynglings Hoved og
230 Hjerte, men som hos saamange Andre paa Grund af manglende Aandsevner eller det ydre Livs Tryk mere eller mindre forkues i sin Vext.

Den akademiske Ungdom er, som det saa ofte er blevet sagt, Blomsten af Landets Ungdom og saaledes i pregnant Betydning det hele Samfunds
235 udfoldede, opadvendte, i de livligste Farver prangende Blomst. Men med dette Syn for det akademiske Studiums Betydning ville vi desto klarere komme til at see det, hvormed vi begyndte, dets væsentlige Frihed, som en i Sagen selv begrundet Nødvendighed. For at kunne danne sig selv, maa Ynglingen virkelig overlades til sig selv. For at komme ud af de overleverede og foreskrevne
240 Lærdømmes Tryllekreds, maa han indrømmes selv at vælge sit Standpunkt og sin Retning, selv at udvikle sine Tanker og sin Overbeviisning. Man søger at imødekomme hans Trang til fortsat Belærelse og Veiledning ved i de forskellige Fag at ansætte Lærere, der saavidt muligt staae paa Videnskabens høieste Trin - jeg siger ikke, at vi Alle ere saa overordentlig dygtige, men kun, at Samfundet
245 gjør sig Umag med at søge de bedste, det kan faae, - og disses Underviisning gaaer nu ikke ud paa at meddele færdige Resultater, der uden videre skulle indprentes, men paa at give Tanken i dens levende Tilbliven og Begrundelse, saa at den Unge selv kan dømme og fuldbringe Videnskabens Bygning i sin egen Aand. Det staaer Studenten fremdeles frit for, om og i hvilken Udstrækning han
250 vil benytte denne Veiledning. Hans hele Anvendelse af sin Tid er overhovedet overladt til ham selv. Samfundet - eller her Universitetet - indskrænker sig til at indhente Kundskab om Enderesultaterne, hvo der har brugt Tiden vel eller ilde, hvilket Standpunkt Enhver omtrent har naaet; men enhver mere nærgaaende Control strider mod det akademiske Studiums Begreb. Ogsaa hvad hans
255 moralske Vandel angaaer, maa Skolens strenge Opsyn og Tugt være ophørt; Universitetet straffer kun de groveste og aabenbareste Forseelser, men overlader idethele sine Alumner til deres egen Overbeviisning og Æresfølelse. De blive ikke længer styrede, men maae væsentlig styre sig selv.

260 Det er sandt, at denne uindskrænkede Frihed netop i den meest gjærende, lidenskabelige Alder kan have sine Betænkeligheder i flere Retninger. At unddrages den faste Støtte af Foreldres og Læreres Auctoritet og kastes ind i de hinanden krydsende Meningers endeløse Hvirvel - hvor let kan det ikke have til

265 Følge, at den Unge taber alt Fodfæste og rives hen af den første den bedste
puttrende Bølge, der enten opløses i Skum eller drager ned i Afgrunden. Hvor
let kan han ikke skuffes af Skinnet, tage den klingende Phrase for den klare
Tanke og istedetfor at forfremmes i Sandheds Erkjendelse geraade ind i
Vildfarelser, fordærvelige baade for ham selv og hans Omgivelser! Kan ikke den
270 indrømmede Ledighed, Friheden fra enhver foreskreven Syssel, let forføre til
Lediggang, og til blot at give efter for Øieblikkets Lyster? kunne ikke de sterke
Lidenskaber faae Magten over det ubefestede Sind, undergrave Ynglingens
legemlige og aandelige Sundhed og føre til timelig og evig Undergang? - Jo, vi
maa indrømme det, Faren er ikke ringe, og der fattes ei paa ulykkelige Offere.
275 Ungdommen er overhovedet Livets farligste Tid og bliver det især, hvor ingen af
Omstændighederne paabuden bestemt Leveskik og ingen sterke praktiske
Interesser holde Lysterne itømme. Den Yngling, der under og gjennem stadigt
Arbeid opdrages til en praktisk Syssel, er forholdsviis mindre udsat; han holdes
idethele stødt i Gjængerne, hans Tanker dreie sig i en snevrere Kreds, der
280 reguleres af nærliggende praktiske Hensyn, og ville mindre let skeie ud; han har i
Regelen ogsaa Foresatte, der have Indseende med hans Sæder og paalægge ham
en vis Regelmæssighed i hans Leveorden. Selv den, der allerede i
Ynglingealderen kommer i en selvstændig Virksomhed og saaledes bliver sin
egen Herre, drives dog netop af de praktiske Interesser og af Handlingens
285 Ansvar til en vis tidlig Modenhed, antager snarere en vis Fasthed i
Grundsætninger og Leveskik, der formindsker Fristelserne og Faren. De
virkelige praktiske Forholdes Sneverhed, idet den vistnok hindrer Aanden fra at
prøve sine Vinger, beskytter paa den anden Side mod mange Daarskaber og
Feilgreb. Men at unge Mennesker, der ere slupne ud af disse Livets dybe og
290 sikre Hjulspor, der netop skulle prøve Vingerne og som synes at være henviste
til en sorgløs Flagren i det Vide og Brede - at disse alligevel skulle kunne finde og
bevare Sandhedens Vei midt imellem denne til alle Sider foreliggende
Grændseløshed, synes i ethvert Fald langt vanskeligere og man øiner ikke let
nogen gunstig Sandsynlighed at knytte sit Haab til.

295 Og dog maa dette voves. Vi have seet, det er en Nødvendighed for dem, der
skulle naae Udviklingens høieste Trin: de maa udsættes for Frihedens Farer, for
at kunne faae Deel i dens Velsignelser. De maa tilstedes at famle, for selv at
finde frem til Sandheden; kun hvor Vildfarelser ere mulige, kan en fast egen
300 Overbeviisning danne sig; kun gjennem Fristelser skjærpes og befestes den
virkelige moralske Kraft. Ja man kan sige, at Udviklingen af enhver dyb og
selvstændig Personlighed forudsætter Muligheden af at Enkelte falde som

Offere. Det er derfor en Sneverhed og en utilbørlig Frygtsomhed - skjønt den vel
305 kan være forklarlig og tilgivelig nok - naar man mere end høist nødvendigt søger
at indskrænke det akademiske Studiums Frihed, idet man enten ved snevert
begrændsede Studieplaner eller altfor detaillerede Examens-Fordringer lægger
Hindringer i Veien for en friere Studeremaade og altfor nøie vil controlere de
310 Studerendes Flid og sikkre sig en formeentlig hensigtsmæssig Anvendelse af
deres Tid - ei at tale om, hvor man directe eller indirecte lægger Baand paa
Overbeviisningen og vil tvinge Undersøgelsens Retning hen mod et forud
afstukket Resultat. Tiden er overhoved noget vel angstelig med Hensyn paa at
fordre Garantier for Kundskabernes Fuldstændighed i mangfoldige bestemte
Retninger, og jeg vil heller ikke sige vor Universitets-Indretning ganske fri for en
315 og anden Piinagtighed i denne Henseende. Efter min Overbevisning kunde man
simplificere enkelte Prøver, i visse Puncter anvende mindre Guldvegt i det
Enkelte og mere see paa en vis almindelig Modenhed, overhoved overlade noget
Mere til de akademiske Borgeres frie Valg og videnskabelige Interesse, stolende
paa, at denne vilde kun blive desto mere levende, jo mere frivillig, den kunde
320 være. Dog dette er ialfald kun enkelte Pletter og Ujævnheder, der efterhaanden
kunne bortskaffes; idethele er dog den akademiske Frihed et almindelig
anerkjendt og overalt gennemgaaende Princip.

Men naar altsaa paa den ene Side den akademiske Frihed er og maa være saa
325 udstrakt, paa den anden Side Farerne for dens Misbrug ere saa store: saa maa der
naturligviis anvendes en saameget større Varsomhed med Hensyn til, hvem en
saadan Frihed kan tilstaaes. Dette er igrunden den eneste brugbare
Forsigtighedsregel for her at opnaae nogen Grad af Sikkerhed. Det engang
erhvervede akademiske Borgerskab maa respecteres som et slags Adel; her maa
330 man væsentlig stole paa de saaledes Stempledets egen Omtanke eller Æresfølelse.
Men i samme Grad maae Betingelserne for at optages i dette Adelskab være
strengt og samvittighedsfuldt overholdes. At gjøre Tingen gemeen og Adgangen
let, vil igjen drage efter sig, at den akademiske Frihed maa indskrænkes og tabe
sin Betydning. Kommer man for hastigt og for umoden fra Skolen til
335 Universitetet, da maa Universitetet selv efterhaanden synke ned til en Skole med
dens Lectielæsning, dens Tugt og Tvang. Thi vist er det, at den akademiske
Frihed forudsætter en vis Modenhed og en forudgaaende omhyggelig
Optugtelse, naar den ikke strax skal blive til en Caricatur. Der skal Dannelsen til
at være sin egen Herre og især til at bære Otium. Der udfordres vistnok ikke
340 ganske ringe Kundskaber; der er Meget, som den tiltredende akademiske Borger
allerede bør vide; dog kommer det mindre an paa denne Videns Omfang end

paa dens Retning og Art. Ogsaa her har man feilet, naar man af Omhu for, at den Unge skal lære ret Meget, har søgt at sammendynge for meget Stof og villet
345 gjøre ham i alle Retninger færdig. Man glemmer da den akademiske Fordannelses egentlige Øiemed. Den er ikke umiddelbart bestemt for Livets praktiske Brug og skal saaledes heller ikke tage med Alt, hvad et Menneske engang behøver at vide; den er væsentlig beregnet paa at danne en Forberedelse til det akademiske Studium og skal af dette suppleres og fuldendes. Den
350 modtagne Dannelse skal kun danne Betingelsen for en fortsat Selvdannelse, sætte den Unge paa et Standpunkt og søge at indgive ham en Grundstemning, hvorved denne bliver ikke alene en Mulighed, men en følt Trang. Skoletugten maa væsentlig være en Optugtelse i Retning af Frihed, Opdragelsen sigte hen mod Selvopdragelse. Da det akademiske Studium, efter hvad vi allerede have
355 bemærket, væsentlig skal hæve sig paa Menneskehedens Høide, være frigjort fra de nærmeste Omgivelsers og den nærmeste Forgangenheds snevre Spor, maa Fordannelsen allerede væsentlig føre ud over Tiden, lede til en Betragtning af Menneskehedens Udvikling i det Store og fornemmelig bibringe de nødvendige Forudsætninger for at kunne gaae til Culturens væsentlige Kilder. Derfor udgjør
360 medrette den classiske Dannelse og især de derhen hørende Sprogstudier et saa væsentligt Moment i Forberedelsen til det akademiske Studium; det gjælder hist fornemmelig at aabne Kilderne til en friere, isandhed almeen menneskelig Betragtning; hvorvidt den akademiske Borger virkelig vil øse dybere af disse Kilder, faaer da væsentlig overlades til ham selv. Men fornemmeligt gjælder det,
365 at Skoledannelsen fra først til sidst søger at indgive den Unge Sands for Grundighed og en alvorlig, samvittighedsfuld Forskning, samt en vis høisindet Aandsretning, der seer bort fra umiddelbare praktiske Resultater og elsker Kundskab og Sandheds Erkjendelse for dens egen Skyld. Dersom der allerede paa Skolen indsniger sig en Letfærdigheds-Aand, der vil ile og skyde Gjenveie,
370 eller endmere en snuusforstandig iagttagen af Nyttighedshensyn: saa er det akademiske Studium ormstukket i sin Rod. En trofast Disciplin, en omhyggelig Bearbeidelse af Jordbunden og en taalmodig Pleie af den unge Spire, der ikke for tidlig maa drives til at give Frugt, er Betingelsen for at denne engang skal faae sin rette Saftighed og Fylde. Heraf sees, hvor skadeligt det er, naar Adskillige, efter
375 en Drengaalder tilbragt enten i Lediggang eller med at indhente en tarvelig, paa Livets umiddelbare Behov rettet, saakaldet Realdannelse, i en Hast skulle dresseres til Studenter - væsentlig ved at overtrekkes med en ydre classisk Fernis. Enhver kan see, hvad Slags akademisk Studium man efter saadanne Forudsætninger med Føie kan vente, og det er ingen tilstrækkelig Trøst, at en og
380 anden enkelt brav og begavet Yngling bliver bedre end sine Forudsætninger.

Uheldigviis har Universitetet det ikke ganske i sin Magt at hindre enhver saadan Misbrug, da naturligviis enhver, selv den kyndigste og samvittighedsfuldeste Prøve bliver mangelfuld, saameget mere som fremmede Hensyn undertiden
385 indblande sig og hindre Universitetet i at indrette Prøven ganske efter dets egen Indsigt. Men desto vigtigere er det, at rigtigere Anskuelser efterhaanden udbrede sig angaaende Prøvens egentlige Betydning og at navnlig de, der forberede og dimittere til Universitetet, trofast arbeide paa at støtte Universitetets Bestrebelse for at holde det akademiske Studium i en vis Høide
390 og ærligt stræbe at gaae ind i Betingelsernes Aand i stedet for paa alle Maader at ville omgaae eller skuffe Prøven for at tilsnige nogle unge Mennesker et akademisk Borgerskab, som disse ikke kunne bære og forvalte i Aand og Sandhed.

395 Thi nærmere beseet, er den Fordannelse, man kræver, ikke blot en Garantie mod Frihedens Misbrug, men ligesaa meget en i Sagens Natur liggende Betingelse for Frihedens virkelige Existents og dens positive Udfoldelse. Det er en Indbildning at man endog kan være fri, naar man mangler en grundig og paa Friheden anlagt Fordannelse. Uden denne er man netop given til Priis for sit Fatum, sine Slegts-,
400 Tids- og Steds-Forudsætninger; Aanden er virkelig stavnsbunden, og har i sig selv ikke Evne til at løfte sin Vinge, om man længe nok giver den udvortes Tilladelse dertil. Hvad kan det ogsaa nytte at have den tomme ydre Frihed, naar man ikke har Noget at bruge den til, naar Aanden er uden de Interesser, som først ved et frit Studium kunne tilfredsstilles, naar den er uden Indhold, uden
405 Løftning? Da bliver det saakaldte akademiske Studium selv kun en Skolegang eller en Forretning eller en Lediggang - men fremfor Alt som akademisk Studium en Uting. I bedste Fald bliver Tiden anvendt til en Indsamling af de til et specielt Livshverv nærmest fornødne Kundskaber, og man kan da ganske rigtigt blive et meget brugbart Redskab; men Friheden, den rette akademiske
410 Frihed har man aldrig smagt, og det høiere, virkelig frit omskuende Blik paa Livet og dets dybere Interesser er en opgiven Sag.

Dette kan ofte forblive skjult; den gode, forstandige Spidsborger kan være et meget nyttigt og respectabelt Medlem af Samfundet og hans ydre Færd vil ofte
415 ikke adskille sig synderligt fra dens, der har opnaaet en friere Dannelse og et høiere Standpunkt. Friheden er netop væsentlig kun en usynlig høiere Besjæling af det hele Liv, i det Smaae som i det Store. Men deri bestaaer ogsaa dens Værd, der altsaa ikke kan maales med noget udvortes, endeligt Maal, men er i egentligste og fuldeste Forstand uendelig. Den kan heller ikke naaes ved noget

udvortes Middel, eller selv være Middel for Noget; den er selv sit eget Øie med og sin egen Forudsætning. Skjønt den indvortes gennemtrænger Timeligheden, saa er dens Udgang fra det Evige, og derhen gaaer tilsidst ogsaa al dens Stræben.

425 Naar jeg derfor skal slutte denne Betragtning med et festligt Ønske for vort
Universitet, saa veed jeg intet bedre, end at den sande og rette Friheds Aand
stedse mere og mere maa gennemtrænge dets Indretninger, dets Underviisning,
dets Lærere og Studerende, at vort akademiske Borgerskab stedse maa hævde sin
Rang i Aand og Sandhed, at et virkeligen frit, aandsopløftende akademisk
430 Studium der maa trives og blomstre Fædrelandet og den hele dannede Verden
til Velsignelse!

Kilde

Tre akademiske Taler paa Universitetets Aarsfest den 2den September. Christiania 1863, s. 47-66.

435

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/den-sande-og-rette-friheds-aand>

440

445

450

455